

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

תפ"ט ואתחנן תש"ס א' אלול 3
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: האם לילה קודם ליום או יום קודם ללילה

שנפטר רבי יהודה הנשיא אמרו "בטלה כהונה" על אף שישראל היה.

והנה, מצינו כי על אף שלגבי כל דיני התורה לילה קודם ליום, ולמשל בשבת, שומרים את הלילה שלפניו, אולם לגבי קדשים דרשו חכמים (חולין פג) שלילה הולך אחר היום.

ואם כן יש לומר, שהצדיקים אשר דינם ככהנים, הרי עבורם יום קודם ללילה, ולכך דוד ושלמה הקדימו והזכירו את היום קודם ללילה.

ובטעם הדבר נראה, על פי מה שכתב החתם סופר (פרשת קרח ע"י ע"ח), קיימא לן אצל ישראל לילה קודם ליום ואילו אצל בן נח לילה אחר היום, ובקדשים גם כן הלילה אחר היום. והרמז בזה דקיימא לן (בר"ר טו, ז): צדיקים תחילתן יסורים וסופן שלום, ולהיפך אצל הרשעים. לכן אצל צדיקים היום הולך אחר הלילה, לרמז השלום הרמוז ביום הוא אחר הלילה הרומזת ליסורים, וההיפוך אצל הרשעים. אמנם יש קדושי עליון שאינם חפצים כי אם לעשות את רצון בוראם, ויפה להם שעה אחת בעולם הזה של תורה ומעשים טובים מכל חיי עולם הבא (אבות פ"ד מ"ז). ועל כן בקדשים הלילה הולך אחר היום, שהעולם הזה הוא אצלם יום בעשותם מצוות ה', ועולם הבא עת גמולם הטוב דומה להם ללילה, כי חפצים לעשות רצון בוראם יתברך.

וממשיך החתם סופר לפרש בזה את דברי רש"י בפרשת שמיני על הפסוק (ט, ז): "ויאמר משה אל אהרן, קרב אל המזבח", שהיה אהרן בוש וירא לגשת, אמר לו משה: למה אתה בוש? לכך נבחרת. וביאור הדבר, כי מובא במדרש (ילקוט שמעוני שם רמז תקכ"א), שהיה אהרן רואה את המזבח כתבנית שור והיה מתיירא ממנו. ומבואר מזה, כי אהרן הכהן בהגיעו לגדולה לשרת בכהונה נזכר במעשה העגל ולזה היה בוש ומתיירא לגשת אל הקודש.

והנה, הטעם שעשה אהרן את העגל מבואר במדרש (ויק"ר י, ג), כי אמר מוטב שיתלה הסרחון בי ולא בהם. והשתא, ממה שעשה אהרן את העגל והיה מוכן לוותר על כל שכרו בעולם הבא כדי למנוע חילול ה' ולמעט צער השכינה, נתגלה בזה מעלתו שחביב לו לעשות נחת רוח להשם יתברך בעולם הזה יותר מכל חיי עולם הבא. ומעתה לו נאה ולו יאה לשרת בקודש בבית ה' להקריב קדשים בלילה אחר היום, המרמז

להביאך לתת לך את ארצם נחלה כיום הזה" (ד', ל"ח) יש לדקדק מהו הלשון "כיום הזה".

כדי לבאר ולהסביר לשון זו, יש להקדים ולחקור האם יום קודם ללילה או לילה קודם ליום, לכאורה פסוק מפורש הוא בתורה "ויהי ערב ויהי בקר" הרי שהקדים לילה ליום. אולם מאידך מצינו (נח ה', כ"ב) "ויום ולילה לא ישבותו", הרי שיום קודם ללילה.

וכתב לתרץ המקנה בקידושין (ז) ובספרו פנים יפות (פרשת נח), שיש לחלק בין בן נח אשר בדינו יום קודם ללילה, ואילו אצל עם ישראל לילה קודם ליום. יעו"ש.

אלא שלפי דבריו צריך ביאור, כיצד מבקש שלמה המלך (מלכים א' ה', כ"ט): "ויהיו זברי אלה אשר התחננתי לפני ה' קרובים אל ה' אלהינו יומם ולילה" - הקדים יום ללילה, הרי אצל עם ישראל לילה קודם ליום? וכן דוד המלך אמר (תהילים מ"ב, ט'): "יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפילה לאל חיי". הרי שהקדים יום ללילה.

אלא כתב בספה"ק נועם מגדים (פרשת מצורע) וז"ל: והנה איתא בתנא דבי אליהו והובא בילקוט בפרשת משפטים וז"ל, זש"ה אין כאל ישורון אשרי אדם כו', ולא יצאה ממנו ש"ז חנם, אפילו הוא ישראל ראוי להקריב על גבי המזבח ככהן גדול, שנאמר "וישלח את נערי בני ישראל" וכו'. עכ"ד עיי"ש. ושמעתי מחכם אחד לפרש על פי זה אמרם ז"ל, משמת רבי בטלה כהונה מישראל, דכפום פשטיה תיבת ישראל כמיותרת, ובלשון הירושלמי דברכות שהביאו התוספות ז"ל במסכת כתובות פרק הנושא (קג), כשמת רבי אמרו, אין כהונה היום. יעו"ש. ואמר דעם המאמר דתנא דבי אליהו הנ"ל יבואר כוונתם על נכון, דרבי גם שהיה זר מגודל קדושתו כשמו "רבינו הקדוש", אזי היה לו דין כהן והיה ראוי להקריב על גבי מזבח כאמור, אבל משמת רבי דבטלה קדושה כאומרם ז"ל בכתובות שם, לזה לא נמצא שוב שיהיה הישראל לכהן. וזהו אומרם ז"ל "בטלה כהונה מישראל" ודפח"ח והדברים נכוחים. עכ"ל ה'נועם מגדים'.

ומתבאר מדבריו, שכאשר ישראל מקדש ומטהר את עצמו, ראוי הוא להיות כהן המקריב קרבנות על גבי המזבח, עד

על עבודת הקדושים שיפה להם שעה אחת בתורה ומעשים טובים בעולם הזה יותר מכל חיי עולם הבא.

זה ביאור דברי רש"י, שהיה אהרן בוש וירא לגשת, וכבר נתבאר סיבת הבושה כי ראה תבנית שור והזכיר לו את מעשה העגל, לזה אמר לו משה: למה אתה בוש, והלא מטעם שעשית את העגל כי יפה אצלך שעה אחת בתורה ומעשים טובים בעולם הזה יותר מכל חיי עולם הבא, לכך נבחרת לשרת בכהונה להקריב קדשים בלילה אחר היום הרומז על מדרגה זו. עכת"ד.

על פי דברי החתם סופר מתבאר, שיש צדיקים אשר כל מהותם הוא לעשות רצון יוצרם, אף אם יאבדו את חלקם בעולם הבא, וכמו שמסופר על המגיד ממעזריטש ז"ע שפעם הירבה לבקש על דבר מסוים עד שהענישוהו מן השמים, שיאבד את חלקו בעולם הבא ושמח שמחה גדולה, כי עתה תהא עבודתו רק לשמו יתברך ולא בשביל לקבל שכר. ואז שמע שוב כרוז מן השמים, שמחמת שקיבל את הגזירה בשמחה, מחזירים לו את חלקו בעולם הבא. כמו כן מסופר על הגאון מוילנא ז"ע, שהיתה שנה אחת בה היה קושי עצום להשיג אתרוג, עד שהצליחו תלמידיו להשיג לו אתרוג אבל המוכר היתנה זאת, שהשכר על מצוה זו תיזקף לזכותו והוא יקבל את השכר של העולם הבא השייך למצוה זו, והגאון מוילנא הסכים לתנאי זה, וקיים את המצוה בשמחה גדולה מאוד, כי הרגיש שמקיים מצוה זו אך ורק לשם שמים ולא לשם קבלת שכר.

כך גם רואים אנו אצל יעקב אבינו, במשך עשרים ושתיים שנה היתה לו 'קבלה' כי אין לו חלק לעולם הבא. מן השמים הודיעוהו שאם אחד מבניו ימות בחייו – הוא איבד בזה את חלקו לעולם הבא. וכך הוא התבטא בשעה שהודיעוהו על מות יוסף: "כי ארד אל בני אבל שאולה" (וישב ל"ג, ל"ה). וזאת משום, שעם ישראל צריך היה להיבנות דוקא משנים עשר שבטים, ואם יוסף איננו – הכל מתבטל חלילה. אין עם ישראל – אין המשך לאומה. אם כן, במשך עשרים ושתיים שנה היה ברור לו שכל עבודתו להבל ולריק! ובכל זאת הוא ממשיך בעבודת הקודש שלו, בלימוד התורה מתוך יגיעה, בתפילה בכוונה, בגמילות חסדים והכל כדי להגיע בסופו של דבר "שאולה" – לגיהנם! כי עבודת ה' אינה תלויה בשכר, עבודת ה' צריכה להיות אך ורק מחמת ציווי יתברך.

צדיקים אשר זכו לדרגה זו, הרי עבורם עיקר מקומם הוא בעולם הזה כדי לעשות רצון יוצרם, והעולם הבא – מקום קבלת השכר הוא כלילה ואינו עיקר, לכך דינם ככהנים שיום קודם ללילה.

והנה, על פסוק זה שאמר דוד המלך: "יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי", דרשו חז"ל בחגיגה (יב), שיש ברקיע כיתות של מלאכים שאומרים שירה בלילה וחשים ביום מפני כבודן של ישראל ששרים ביום. והקשה המהרש"א (בכ"א שם), במה שונה לילה מביום, שביום שותקים מפני כבודן של ישראל שהם מתפללים ביום, הרי גם בלילה מתפללים הם תפילת ערבית? ותירץ, שתפילת ערבית רשות היא. ע"כ. ולכאורה, תשובתו תועיל רק למ"ד הסובר תפילת ערבית רשות, אולם מחלוקת היא בברכות (כז) ויש הסוברים שחובה היא?

אולם לדרכינו יש ליישב, שמכיון שבפסוק זה מתפרש שהלילה הולך אחר היום, נמצא שדוד המלך סבר שערבית היא אחר שחרית ומנחה, והיא השלישית והאחרונה, ולכן פחותה היא משאר תפילות ורשות היא.

לאור דברינו נבאר מקום נוסף בו מצינו שיום קודם ללילה והוא אצל לימוד התורה, כמו שנאמר (יהושע א', ח'): "והגית בו יומם ולילה". וכן (ירמיה ל"ג, כ"ה): "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי". ויתבאר על פי מה שכתב בספה"ק זרע קודש (פרשת יתרו) לפרש הכתוב (שם כ', ט"ז): "ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה, ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות". ולכאורה תמוה, האם כלל ישראל בעמדם ברום המדרגה "וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים", וקבלו את התורה שנתאו לה מלאכי השרת, האם איכפת היה להם מגופם הכלה שימות?! אכן הענין הוא, כי כאשר יצאה נשמתם כדיבורו של מקום, עלתה נשמתם אל עולם הגמול, וראו בעיניהם את שכרם הטוב הצפון להם לעולם הבא. אמנם ישראל לא באלה בחרו, אך רצונם וחפצם היה לעבוד את השי"ת בעולם הזה, כענין שאמרו (אבות פ"ד מ"ז): "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי עולם הבא", ועל כן ביקשו "דבר אתה עמנו ונשמעה", שנחיה בעולם הזה ונשמע בקול ה' לעבוד אותו ולעשות רצונו, "ואל ידבר אלהים עמנו פן נמות", ואף שבזה נאכל שכרנו בעולם הבא, טוב לנו עבוד אלהים בעולם הזה יותר מכל חיי עולם הבא. לזה השיב משה: אל תיראו, כי בעבור נסות אתכם בא האלהים, שזו היתה הסיבה שיצאה נשמתכם, כדי לנסותכם האם תבחרו להישאר בעולם הבא לאכול מפרי שכרם, בבחינת עבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, או שתירצו לחיות בעולם הזה לעבוד את ה' בתורה ובמצוות. עכת"ד.

נמצא כי גם בעת מתן תורה נתגלה בחינה זו של עם ישראל, שעדיף להם חיי עולם הזה בהם מקיימים את רצון ה', מחיי גמול בעולם הבא, ועבורם העולם הבא – מקום הגמול, דומה ללילה, ולכך אצל לימוד התורה הקדים הכתוב את היום ללילה.

בדרך זו יש לבאר את המאמר בפרק שירה: "לילה אומר: "להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות", והיינו כי עיקר סיבת בריאת הלילה, היא בכדי שאדם יוכל לעמול בתורה, וכדברי הגמרא בעירובין (סה): לא איברי סיהרא אלא לגירסא. לכך הלילה כשמהלל את בוראו, מקדים את היום ללילה, כי עיקר ההלל הוא כשמקיימים את רצון הבורא ועמלים בתורה בלילה, ובלימוד התורה יום קודם ללילה.

לאור הדברים יש לפרש כי דרגת ארץ ישראל אשר היא מקודשת מכל הארצות (כלים פ"א מ"ח), היא בחינת קדשים, ורק מי שאצלו יום קודם ללילה כדיני קדשים, הוא הראוי לגור בה. ולכן אבדה הארץ על עזבם את תורת (ע' נדרים פא. וע"ע בדברינו לפרשת ויצא אות ט' מה שהבאנו בשם הפרי מגדים), כי לא היתה להם מעלת לימוד התורה שבה יום קודם ללילה, ועברה הארץ לגויים אשר אצלם יום קודם ללילה.

זהו שאומר הכתוב: "לתת לך את ארצם נחלה כיום הזה". היינו תנאי הוא בנתינת הארץ, שרק כאשר יהיו בדרגה הגבוהה בה יום קודם ללילה, יהיו ראויים לארץ ישראל, אולם כאשר ירדו ממדרגתם תעבור הארץ לאומות העולם, אשר אצלם יום קודם ללילה.

בדרך זו יש לפרש את דברי יעקב לעשו: "מכרה כיום את בכורתך לי", מהו "כיום"? אלא שעשו טען, שמכיון שיום קודם ללילה, והוא משתחוה לחמה היינו ליום, הוא קודם ליעקב בבכורתו. בא יעקב ומגלה לו, ששייך גם אצל עם ישראל צדיקים, אשר עבורם יום קודם ללילה ולכן הבכורה שייכת לו, וזהו "כיום" כאותו יום שקודם ללילה, אשר מחמת זה טוען עשו שהבכורה שייכת לו, כך אצל יעקב שייכת בחינה שיום קודם ללילה, והוא זכאי לבכורה.